

לעשות חיק לתרגול/ת

מיכל נאמן

בתחילת הסרט לבו של אנג'ל (1987, באנגלית *Angel Heart*) – שביים אלן פרקר, נראה אדם מוזר ומהודר בשם Louis Cyphre (בגילומו של רוברט דה-נירו), שאת ציפורניו הארוכות והעשויות אי-אפשר לפספס, כשהוא מקלף ביצה קשה ומראיין בלש בשם Harry Angel (בגילומו של מיקי רורק). הבלש נשכר כדי לחקור את תעלומת היעלמותו של חייל אמריקאי בשלהי חגיגות הניצחון במלחמת העולם השנייה.

העלילה תתגלגל לחיפושים בניו-אורלינס, במחוזות דרומיים השטופים בפולחני וודו ובטקסים דמוניים, ותלווה בשרשרת רציחות מזוויעות במיוחד. בעיקר עוקרים שם לבבות של אנשים. בסרט, ששמו כשם הבלש, מתחורר לגיבור לאימתו – כמו בטרגדיה יוונית – שהוא בולש אחרי עצמו: הוא מקור הפשע, הוא מחולל הזוועה, גילוי העריות. כמוהו כאדיפוס, האב-האח של בתו אנטיגונה, שהטרגדיה שלה מגולמת ביחסי האחות המעוותים המנהלים את חייה: לא שני אחים לה, אלא שלושה; לא רק האחים שנלחמו זה בזה ונהרגו, אלא גם אב-אח שמנחה את התעקשותה הטרגית לשמור על כבוד האח-האחים.

וכמו בסיפור פאוסט, הגיבור עושה עסקה עם השטן ומוכר לו את נשמתו-לבו. הקונה, בעל החוב על נשמתו-לבו של הארי, הוא המעסיק לואי סייפר, ששמו הטעון Cyphre מורה על חידה, צופן או קוד (בעברית היו קוראים לו אולי "צדי פענח"). אלא שהצופן הנגלה לעין מסתיר בעצם את מה שצפון פנימה, שהוא בעצם לו-סייפר, כלומר לוציפר – המלאך הילל בן-שחר, שניחן ביופי אינסופי אך מרד בחוק האלוהי והושלך לשאול תחתיות. הוא אבי כל זוועה וסקנדל – אבל כמו בציווי של החוכמה היוונית, הוא מוביל את מי שהשתעבד לו להכיר את עצמו: Know thyself. הכרה מצמיתה.

אני מצטטת את תחילת השיחה בין סייפר, הטרוד בקילוף או במעיכת קליפה של ביצה קשה בציפורניו, לבין הבלש, שלו הוא מציע את העסקה:

ל"ס: בכמה דתות הביצה נחשבת סמל של הנשמה. ידעת את זה?

ה"א: לא, לא ידעתי את זה.

ל"ס: תרצה אולי ביצה?

ה"א: לא, תודה. I got a thing about chickens.

איך לתרגם את ה-thing הזה שיש לאנג'ל עם תרגולות? יש לי עניין עם תרגולות? יש לי בעיה עם תרגולות? יש לי קטע עם תרגולות? אולי הסלנג האחרון הכי מתקרב ל-thing, הדבר שנעשה ה-דבר בה"א הידיעה, הרתיעה, הסלידה ממה שמייצג לקורבן, כלומר להארי עצמו, את הגרעין הנסתר של זוועת קיומו הרצחני: הוא, שבבלי דעת לקח חלק בזבח תרגולות ובטקסי וודו מדממים – הוא בעצמו הנשחט, הנרצח.

הטקסט הזה נכתב בתשרי, מוצאי יום הכיפורים והכפרות. בפייסבוק שלי רצו דימויים של תרגולות סביב הנוהל היהודי של הכפרה והכפרות, ואפשר אפילו kapára במלעיל. ציירים יהודים רבים, מפורסמים יותר (שאגאל, סוטין, בזם) ופחות, ציירו תרגולות. ואין מבדילים בין תרגולים לתרגולות. בעלי הכנף הם הקורבן, התחליף, שגם

יהיה למאכל ויקנה רווח, רווחה והצלה למבצעי הטקסים, כפרות, וודו, השבעת רוחות, בדו-שיח מדמם איתם. ואסור לשכוח שמלאך (angel) גם הוא בעל-כנף.

אני פונה לעגנון ולסיפוריו, שמלאים תיאורים של מליקת ראש ושיסוף גרונות של בעל החיים הזה. גם זה thing, "קטע" יהודי. אני לא מתיימרת להכיר ולציין את כולם, אבל אפשר להיזכר ב"אדונית והרוכל", כשיסוף הרוכל מתחיל "לראות" לאן הגיע (אל הגויה הלני, שהיא אדונית ערפדית שאוכלת את בעליה) ומזדעזע בראותו שהיא מולקת ראש של תרנגולת כדי להכין לו "עוף בחמאה"; או בסיפור הקצר "הנגר והתרנגול", שמפרט את מהלך זלילתו של תרנגול: "נטל ישראל את העוף וחזר לביתו. מרט את נוצותיו וקרעו ומירקו והוציא את בני מעיו והדיח את העוף [...] ואכל וחסף, וחסף ואכל את האיברים הפנימיים ואת האיברים החיצוניים ופיצח העצמות ומיצה את מוחן וגירר ובלע וכירסם".

אבל ב"סיפור פשוט" התרנגול נמצא בכל מחוז של הסיפור, כפשוטו וכדרשו. הירשל, הגיבור, הוא גם חולה – "חולה אהבה" – וגם מי שירש שיגעון משפחתי; ומנגד, אולי הוא רק מעמיד פנים כדי להימלט מהצבא, "אני איני תרנגול, אני איני תרנגול" (מה שכמובן מעלה את זכרו של בן המלך שחשב שהוא "הינדיק", תרנגול הודו, במעשיות רבי נחמן מברסלב), במין דיאלקטיקה שיגעונית שכולה קוקוריקו: "מנין אתה אומר שאני משוגע, מפני שאמרתי קוקוריקו, [...] ומאחר שאני אומר שאיני משוגע משמע שאיני משו גע גע גע, שמשוגע קורא כתרנגול ואני קורא גע גע גע". מלחמת הגע-גע בקוקוריקו. ולהלן יגיע בלק "כלב משוגע", הכתובת על גב הכלב שכותב הסייד יצחק קומר.

הסיפור הלא-פשוט הזה מלא מצלולים ומשחקי לשון בנוסח שפת ילדים שכולה הברות בסיסיות, אבל השיא הוא ה"חיק". כך אומר הירשל: "זה שקורא קוקוריקו אינו נותן לי לישון. כמדומני שהגיעה שעתו שניפטר ממנו. כיצד, מביאים אותו אצל השוחט והשוחט עושה חיק חיק ושוב אינו צורח. הירשל הראה בצוארו ושחק". אכן, השחוק הוא חיק. וגם השחיק (עצמות). עגנון מבדל [מַאֲבָר?] הברה רצחנית וצחקנית במלה חיק, מלה של חיתוך בין עברית ליידיש, ויץ עגנוני.

מוטיבים רבים נוספים נקשרים לכאן כמו הלכות שינה וסהרורות, נדודי שינה ו"קריאת הגבר". וכאן אני עומדת בפני הדילמה המגדרית: להפריד דימויי תרנגול מתרנגולת, גברים ונשים. גם אלו וגם אלה נטווי צוואר ומועדים לחיק גרון כשהסיפור פשוט.

ענת בצר מפליאה לעשות בציורי התרנגולים שלה. יפים והדורים ומוקפדים בכל נוצה ונוצה מזנבם וכרבולתם הם נוגעים ביופיו של יפת ולא בשחיטה ובמילה של בני שם.

הם נבחרו בקפידה מבנק דימויים שמתמקד בתרנגולים שהמלה "שכווי" יפה להם: הם מנצחים בתחרויות יופי שעורכים איכרים. לא שה"גבר" כתרנגול לא עולה במנעד של בצר, אבל רק במובלע. וגם תרנגולות יש שם, במיוחד אחת שעברה חיק, ראשה נקצץ והיא ספק-חיה, עם רגליים ובלי ראש; אשה לכל דבר, וגם דיוקן של שויר החיים להרף עין לקראת האין. התרנגולים נודעו ביכולת לשרוד, בקטנה, את מותם, עם גוף בלי ראש – או שהם מזדהרים במין יופי נגוע בגועל, והם ה"קטע" של ענת בצר.